

TFG

MONUMENT A “EXPLORADOR ANDRÉS”.

**Presentat per Alex Camañes Miralles
Tutor: Vicente Ortí Mateu**

**Facultat de Belles Arts de Sant Carles
Grau en Belles Artes
Curs 2015/2016**

**UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA**

RESUM I PARAULES CLAU

Paraules clau: monument; viatge ; explorador; Vilafranca; Marcelino Andrés.

El TFG tracta de la realització d'un monument a “Explorador Andrés”, home nascut a Vilafranca del Cid. El monument que va en aquesta localitat consta de tres blocs de marbre on descriu el viatge que va realitzar.

ABSTRACT

Key words: monument; journey ; explorer; Vilafranca; Marcelino Andrés.

The present paper is a Final Degree Project that deals with the creation of a monument dedicated to “Andrés the explorer”, a man who was born in Vilafranca del cid. The monument located at this village is divided into three main blocs describing the journey that he conducted.

AGRAÏMENTS

Al professor i tutor del projecte Vicente Ortí per la seua ajuda, els seus consells i ànims per a acabar-lo i en especial per obrir-me la porta al treball de la pedra.

A l’Ajuntament de Vilafranca i en especial a l’alcalde Óscar Tena per recolzar per el projecte i per donar-me totes les facilitats per a poder portar-lo a termini.

A Rafael Monferrer per les seues investigacions sobre Marcelino Andrés que han fet més fàcil la realització del treball i per ajudar-me en tot el que m’ha fet falta.

Als meus pares Tere i Ximo per tota la seua ajuda i per recolzar-me sempre en els estudis. A la meua germana Anna i a la meua nòvia Ainhoa, per tot.

Gràcies a tots.

ÍNDEX

Resum i abstract.....	2
Agraïments.....	3
1. Introducció.....	5
2. Objectius i metodologia.....	7
3. Projecte: Monument a “l’Explorador Andrés”	8
3.1. Idea i desenvolupament.....	8
3.2. Context històric de Marcelino Andrés i Bernat.....	9
3.3. Referents.....	11
3.3.1. Referents conceptuals.....	11
3.3.2. Referents tècnics.....	15
3.4. Procés de treball.....	18
3.4.1. Presentació del projecte.....	18
3.4.2. Selecció del material i pressupost.....	18
3.4.3. Talla: evolució de l’obra i problemes.....	19
3.4.4. Instal·lació.....	21
3.4.5. Inauguració i repercussió en el mitjans.....	22
4. Obra.....	23
5. Conclusions.....	32
6. Bibliografia.....	33
7. Índex d’imatges.....	35

1. INTRODUCCIÓ

Aquest projecte es presenta dins de l'àmbit de l'escultura i centrant-se en la talla de pedra, i en concret forma part de l'escultura monumental on té vital importància la claredat del missatge per a donar a conèixer la figura que es pretén posar en valor amb l'obra.

Segons Pablo Serrano “Un monumento tiene dos vertientes: el recuerdo de un personaje y la huella de quien lo realiza. Es una obra integrada al paisaje urbano; en cierto modo, reflejo de la cultura existente.”¹ Descriu de manera clara les característiques que ha de tindre un monument, per això els meus esforços es centren en aquests punts.

El projecte naix de la pretensió d'enaltir i donar a conèixer al públic en general i als vilafranquins en particular la figura de Marcelino Andrés (1807-1837).

Marcelino Andrés fou un pioner espanyol que va explorar les costes del golf de Guinea i l'antic regne de Dahomey (Benin) però no amb una finalitat comercial sinó amb fins científics sent encara un estudiant de medicina.

Jaume Chornet en la seua tesi doctoral anota: “L'escultura ajuda, amb la seua presència, a dotar de significació el seu emplaçament, i així, el concepte de monument que, en llatí, *monumentum*, vol dir recordar.”² Que serveix per esclarir la significació de la paraula monument i ens ajuda a comprendre els objectius que pretén complir aquest.

Sobre l'escultura pública Jaume C. escriu: “Els llocs en els que transcorre l'existència diària han necessitat sempre de la creativitat de l'art per alterar la quotidianitat, humanitzant així l'espai per apropar-lo a l'individu. Proposta en la que cal la convergència de la dualitat de la llibertat de creació amb la funcionalitat social de l'escultura pública.”³

¹ Citat per Helena de las HERAS ESTEBAN, *La Memoria Impuesta. Estudio y Catálogo de los Monumentos Conmemorativos de Madrid (1939-1980)*, 2003, pg. 8.

² CHORNET, J. *Consideracions projectuals aplicades a l'aspecte escultòric d'un element orgànic específic. Balaenoptera Physalus*, 2008, pg. 42.

³ *Ibid.*, pg. 73.

Històricament, en l'escultura dedicada a honrar la memòria de persones destacades, predominen els busts sobre aquestes però també sobre els seus oficis, o actes que els van fer destacar. En l'actualitat, segons Isusko Vivas: "parte del escenario donde se constituye el espacio público urbano de la ciudad trazada y planificada del final del siglo XIX, como punto de inflexión desde la concepción del monumento que "decae" de su pedestal, y la estatuaria decimonónica que acapara esos ensanches de las ciudades, hacia otros condicionantes estéticos y artísticos que surgirán a lo largo del siglo XX con la búsqueda de identidades culturales..."⁴.

Partint d'aquestes reflexions plantejo el meu projecte d'una manera propera a les seues idees on abandonar el pedestal en l'escultura monumental i que siga propera a l'observador.

El projecte ha tingut aproximadament una duració d'un any i mig des de les primeres relacions amb l'Ajuntament, passant per les fases d'esbós producció i instal·lació.

⁴VIVAS, I. *Entre la escultura y el mobiliario urbano: del monumento hacia la escultura y sus derivaciones como mobiliario en el espacio público urbano*, 2005.

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

La realització d'un monument en honor a Marcelino Andrés pretén donar a conèixer d'una manera senzilla i comprensible per al gran públic la vida de Marcelino Andrés. L'obra vol portar a l'espectador a un gran mapa mundi on poder recórrer amb deteniment els trajectes que va seguir l'explorador Andrés i sentir la seua aventura plena de traves i emocions.

En l'aspecte més tècnic, l'obra tenia que omplir bé l'espai del parc Na Violant i que la comprensió de l'obra fóra coherent i simple. També propera a l'espectador, allunyada del pedestal i permetre a les persones poder aproparse'n i observar amb deteniment els diferents punts del mapa, tocar, sentir el diferent tacte de la pedra i els seus relleus per a comprendre les dimensions del viatge de l'explorador. També quant a la visibilitat, crear atractiu en l'avinguda principal del poble per a les persones que passen per ella.

La metodologia seguida en aquest projecte, per una part, ha sigut la recopilació tant d'informació biogràfica de Marcelino Andrés i d'altra banda, la bibliografia dels aspectes tècnics de l'escultura i concretament de l'escultura monumental i conceptuals en l'escultura, la talla i l'art en la cartografia.

Per a una correcta evolució d'un projecte d'aquestes dimensions vaig trobar molt important l'organització del temps tant dels aspectes conceptuals, com del propi treball de talla i la planificació de les diferents etapes del projecte.

3. PROJECTE: MONUMENT A “L’EXPLORADOR ANDRÉS”

El projecte ha tingut una duració aproximada d’un any i mig. La fase de talla ha ocupat deu mesos on he comptabilitzat aproximadament 720 hores durant el procés de talla.

El projecte ha estat estructurat en sis fases:

- Els primers contactes amb l’Ajuntament de Vilafranca, tractant l’interès per part seua i estudiant la seua viabilitat.
- Fase de documentació sobre l’escultura monumental, i de referents tant conceptuals com tècnics i sobre la figura de Marcelino Andrés i la seua història. Fase d’esbós de la idea fins presentar una idea definitiva però també continuant la fase de documentació.
- Fase de cerca de les peces adequades per a tallar, i estudi del lloc on col·locar-les.
- Fase de talla de les obres amb una continua evolució de l’esbós inicial.
- Transport de les escultures al lloc definitiu , instal·lació d’aquestes, correcció dels desperfectes patits durant el transport i inauguració.

3.1. IDEA I DESENVOLUPAMENT

La idea naix de la pretensió de valorar a les persones destacades en relació amb Vilafranca per part de l’Ajuntament. En els últims anys, en la localitat s’han col·locat dues obres de José Manuel García Cerveró per recordar al torero “Niño de la Estrella” i a la dona treballadora, totes dues en bronze. Aquestes són d’un caràcter purament figuratiu que mostren al personatge en qüestió i en el cas de l’estàtua “la dona treballadora” com un exponent de l’activitat tèxtil al poble.

La meua idea era allunyar-me d’aquest tipus d’escultura figurativa, tot i que mostren d’una manera detallada la figura en qüestió, el missatge queda dissolt per el desconeixement del públic de la persona que es vol posar en valor, i en el cas de Vilafranca el monument perd part del seu missatge.

Centrant-nos en el concepte del que és un monument, segons la RAE, entenem per monument aquella obra pública i patent, en memòria d'algú o d'alguna cosa.

Trobo de vital importància que el monument a la figura que es vol recordar o com és aquest cas, en què Marcelino Andrés és desconegut per gran part de la població, tinga com a principal intenció la de donar a conèixer no sols el seu nom o una breu descripció dels fets que el van fer important, sinó el conèixer en profunditat aquests fets per a que l'observador mateix pugui comprendre'ls i valorar-los. Així la gent pot aplegar a conèixer al personatge amb deteniment, la seua història i comprendre les situacions que va passar. Recordar aquests fets és una manera de valorar-lo a ell mateix.

Per això vaig creure que la manera més adequada de conèixer a Marcelino Andrés era la de mostrar la seua aventura d'una manera clara, per la qual cosa vaig decidir realitzar un mapa dels seus trajectes i així visualitzar d'un cop d'ull el recorregut del seu viatge.

L'obra es tracta d'un conjunt monumental de dos blocs de pedra calcària i un de marbre travertí on es mostra part del mapa mundi i els punts que va recórrer l'Explorador Andrés.

3.2. CONTEXT HISTÒRIC DE MARCELINO ANDRÉS I BERNAT

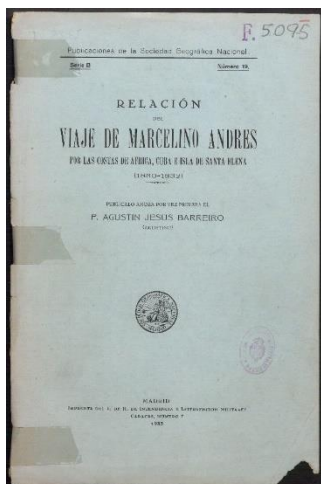
Marcelino Andrés i Bernat va nèixer el 14 de maig de 1807 a Vilafranca.

La seua família es va traslladar a viure a Tortosa i l'any 1826 va iniciar la carrera de medicina a Barcelona on va fer gran amistat amb M. Graells, qui li inculcaria la curiositat per la geografia. Amb ell va plantejar un viatge dut per l'esperit aventurer i interès científic, però finalment va acabar fent el viatge sol.

Degut a que era pobre, el 13 de novembre de 1830 va decidir embarcar-se essent estudiant de medicina en un vaixell de negrers cap l'Àfrica.

A principis de 1831 va desembarcar en Ouidah, ciutat del regne de Dahomey (Benin) però complint la paraula amb el capità del vaixell va continuar la ruta fins a Cuba. En una de les escales de tornada a Àfrica va contraure tifus, una malaltia que mai acabaria de curar.

Es va instal·lar en la ciutat d'Abomey on va estar adscrit a l'equip mèdic del rei però també va explorar algunes illes i diferents punts del golf de Guinea. Va recollir informació geogràfica i mostres de la flora i la fauna però també sobre medicina, cultura, costums, religió, organització de la societat i llenguatge.

1. Portada del llibre *Relación del viaje de Marcelino Andrés por las costas de África, Cuba e Isla de Santa Elena (1830-1832)* per A.Barreiro

Tot des d’una mirada crítica i una mentalitat oberta.

A principis de l’any 1832 Marcelino Andrés va decidir regressar degut a les recaigudes de tifus que havia patit. La seua ruta tornada el va portar direcció Rio de Janeiro i l’Havana i finalment va aplegar a Barcelona al juny de 1832.

El seu viatge va caure en desgràcia degut a que el capità del vaixell es va deixar totes les seues mostres en Àfrica.

En aplegar a Barcelona i recuperar-se va acabar la carrera de medicina el 1834 per doctorar-se el 1835.

Quan es disposava a emprendre un viatge per a recuperar els objectes perduts i va anar a acomiadar-se dels seus pares a Tortosa el còlera assolava la ciutat i va quedar-se com a metge voluntari.

Finalment al 1835 es va casar, per la qual cosa ja mai va tornar a recuperar els objectes d’Àfrica.

Marcelino Andrés va exercir la docència i continuar estudiant la flora i fauna autòctons i classificar-los fins que de forma inesperada va morir el 21 d’abril de 1837. Degut a que M. Andrés no va poder publicar els seus estudis, el seu amic Mariano de la Paz Graells va fer el possible per rescatar la seua figura i l’any 1933 la Real Sociedad Geográfica Española va editar un llibre que recollia la narració dels seus viatges.

Aquest text va ser gravat en el conjunt escultòric per reforçar la informació del mapa en l’escultura i donar a conèixer amb mes detall la història del viatge⁵.

La pèrdua dels seus objectes, no poder publicar els seus resultats per ell mateix, la seua mort prematura i la tardana edició de la *Relación del viaje de Marcelino Andrés por las costas de África, Cuba e Isla de Santa Elena (1830-1832)* amb motiu del centenari del seu viatge per Agustín Jesús Barreiro –que segons Rafael Monferrer “no és més que la transcripció i recopilació en un volum únic i sota el mateix títol dels diferents fragments del relat d’Andrés apareguts al *Boletín de la Sociedad Geográfica de Madrid (1931-1933)*”–, són els motius perquè la història de Marcelino Andrés ha sigut quasi oblidada. Rafael Monferrer ha publicat recentment un llibre sobre la vida i obra de Marcelino Andrés, i ara amb aquest monument es pretén reconèixer, d’una vegada per totes, en el seu poble natal la seua figura. La ciutat de València el recorda amb un carrer i un col·legi públic ambdós rotulats amb el nom “Explorador Andrés”.

⁵ MONFERRER, R. *L’explorador Andrés (1807-1837)*, p. 26-27.

3.3. REFERENTS

Els referents utilitzats en el projecte els he dividit en dos apartats:

1. Referents conceptuals, utilitzats durant el procés d’esbós del projecte amb els que he definit la idea i he trobat diferents maneres de resoldre-la, aclarir els objectius que vol complir l’obra i reforçar la idea.
2. Referents tècnics, els quals m’han ajudat a realitzar l’obra amb la seua manera de treballar, de tallar el material, la forma de donar-li diferents acabats o la de conservar aspectes naturals del material.

Els autors seleccionats m’han ajudat a desenvolupar la idea, aconseguir els objectius que em vaig proposar però també una manera de treballar i observar els diferents resultats que pot donar un material com el marbre. Gràcies a ells he pogut resoldre els diferents problemes durant la realització del mateix i aconseguir un final positiu.

3.3.1. *Referents conceptuals*

Reena Saini Kallat (1973)

Reena Saini Kallat és una artista índia multidisciplinar que tracta tan el dibuix, la fotografia, l’escultura o el vídeo. La inspiració que hi trobo en la seua obra es centra en una instal·lació que va realitzar en el Konsthall Goteborg, com a part de la Bienal Internacional d’Art Contemporani de Goteborg de 2011. En ella ens conta com “los flujos y movimientos de los trabajadores migrantes en todo el mundo han dado lugar a intercambios culturales por no hablar de las implicaciones sociales y económicas. No sólo nos ha permitido liberar a las identidades culturales de un lugar físico, sino a todos nosotros ver como se entrelazaron en una red simbólica por así decirlo⁶”.

⁶ Reena Saini Kallat 2010. Web 26 agosto 2015. www.reenakallat.com/map-drawing

2,3. Reena Saini Kallat: *Sin título*.
Cables i connexions elèctriques, 10
min bucle d'audio, 2011.

Trobo interessant la manera en què mostra el moviment de la gent en un mapa, entrellaçant-lo en diferents recorreguts. En el fons, hi veig reflectit el viatge de Marcelino Andrés en ell, ja que els motius que el van portar a creuar l'oceà Atlàntic diverses vegades eren les rutes d'esclaus des de l'Àfrica a Amèrica. Amb una mirada a la instal·lació es pot comprendre la quantitat de moviments migratoris mundials. Amb el viatge d'Andrés el que volia era que l'observador compregués la dimensió del seu viatge.

També trobo interessant la manera en què sintetitza el mapa mundi i que sense entrar en detalls es poden fer fàcilment reconeguts els punts de més aflluència de moviment. En l'obra no considerava necessari entrar en perfecte detall en les costes del mapa ja que podria distraure del recorregut del viatge.

En la instal·lació de Reena Kallat d'una manera més tècnica, Raul Ibáñez (professor del Departament de Matemàtiques de la U.P.V.) analitza el mapa: "La proyección utilizada es la carta plana o rectangular, que es matemáticamente trivial y está definida, en su caso más sencillo y con el ecuador como curva tangente (centro), tomando la longitud y la latitud directamente como coordenadas cartesianas. Esta proyección ha sido ampliamente utilizada, en particular, en navegación, debido a la sencillez de construcción"⁷. En les projeccions que vaig realitzar, i els mapes escollits per a ser projectats, va prevaldre la part més estètica a la més matemàtica. De fet les proporcions de la secció africana-europea són més grans que les del mapa d'Amèrica. Aquesta decisió es va donar per les dimensions de les pedres però també per el major interès en el bloc d'Àfrica i Europa on es troben quasi totes les dades del recorregut i on transcorre en gran part el dit viatge.

⁷ IBÁÑEZ, R. Pàgina web [Consulta 18 de desembre de 2015],

www.culturacientifica.com/2015/11/04/arte-cartografico-arte-con-mapas/

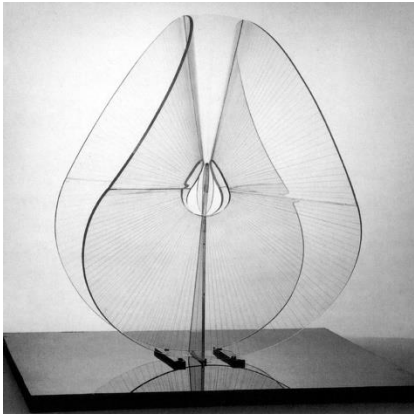
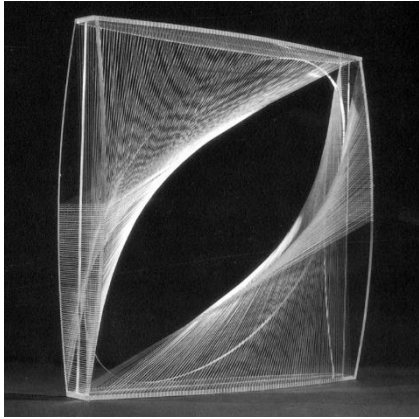
Naum Gabo (1890-1977)

Naum Gabo va ser un escultor rus que s'emmarca en el moviment constructivista i que es caracteritza per la manera que construeix les seues obres on es poden comprendre els volums de les seues escultures degut a que utilitza materials transparents.

La seua obra es caracteritza per l'ús de materials industrials com el plàstic transparent o l'acer. Les seues escultures m'han ajudat a comprendre la construcció en l'espai. L'ús que fa de les línies i les transparències per a construir el volum de l'escultura ajuden a comprendre els volums d'una manera clara i en el meu cas m'ha ajudat en la manera de sostraure el material durant el procés de talla i com interpretar els esbossos per a plasmar-los en el marbre.

També m'ha sigut inspirador la manera que tenia d'entendre el moviment i utilitzar-lo en l'escultura, en aquest cas l'ús que fa de la línia corba en les seues obres ha sigut clau a l'hora d'esbossar el monument on volia mostrar també el moviment i la tensió del viatge.

La seua forma d'entendre l'espai ha sigut útil durant tot el projecte, sobre tot en la part inicial durant la fase d'esbós però també a l'hora de modificar les formes en la talla. En el cas de la peça on es mostra el continent americà, una vegada el treball en l'obra ja estava a meitat procés de talla vaig decidir canviar les formes corbes de l'obra a una línia més clara i que ajudara a entendre el moviment. Finalment vaig acabar tallant molt més de material i van quedar unes línies més clares i amb més impacte.

4. Naum Gabo:

"Linear Construction in Space No.1"

(c.1942, versió de 1960) perspex i fil de nylon, 61.3 x 61.3 x 13 cm

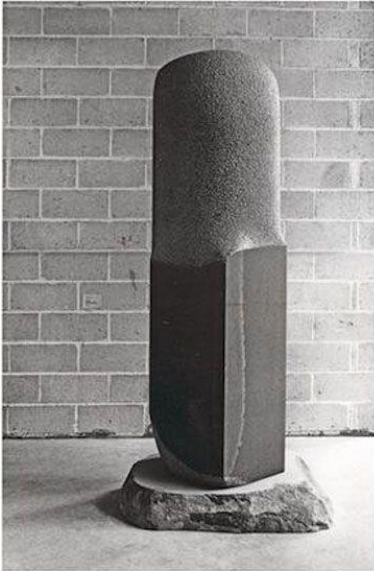
5. Naum Gabo:

"Spheric Theme: Translucent

Variation" (c.1937, versió de 1951)

Perspex, diàmetre 57.3 cm

Isamu Noguchi (1904-1988)

Isamu Noguchi va ser un escultor i dissenyador que va nèixer el 17 de novembre de 1904 en Los Angeles però degut a que sa mare era dels Estats Units i son pare japonès sempre va tindre la vida separada entre dos cultures. Les seues obres en un principi agafen gran influència de Constantin Brancusi i va ser assistent d'ell. Noguchi fa la reflexió de: "Si la escultura es la roca, es també el espacio entre piedras y el hombre, su comunicación y contemplación"⁸. D'ella extrac el concepte que tenia Noguchi sobre l'escultura i la relació que té amb l'espectador i en el cas de l'escultura urbana com interactua amb l'entorn .

Yolanda I. Crespo D. recull en una columna d'opinió on parla sobre *Listening to Stone: The Art and Life of Isamu Noguchi* de la historiadora de l'art Hayden Herrera(2015): "El paso del tiempo era su preocupación, crear esculturas de piedra, bellos jardines, quería hacer lugares recreativos para que los niños jugaran, parques y jardines que fueran parte de la vida de los demás, conciencia social ,contribuyendo a tomar conciencia de vivir el arte..."⁹

En el monument realitzat pretenc que les peces siguen atractives per a públic de qualsevol edat , per això com Noguchi tinc la intenció de que l'espectador es relacione d'una manera educativa amb l'art i amb el monument, que a l'hora que aprèn de la vida de l'Explorador Andrés també interactue amb l'escultura. D'una manera més tècnica , l'obra de Noguchi m'ha ajudat a decidir un acabat per a les escultures. En les seues obres, com "Childhood" (1970) , es pot observar com juga amb els diferents acabats de la peça, on part la poleix i l'altra part la deixa més basta. En el meu cas, volia que l'escultura tinguere aquest contrast però mantenint el missatge de l'obra clar.

6. Isamu Noguchi "Shiva Pentagonal", (1981), basalt.

7. Isamu Noguchi "Childhood" (1970), granit, 29.5 x 38.7 x 33 cm

⁸ Citat per Yolanda I. Crespo D. en Escuchando la piedra: El arte y la vida de Isamu Noguchi

(2015), La Estrella de Panamá, web març de 2016,

laestrella.com.pa/opinion/columnistas/escuchando-piedra-arte-vida-isamu-noguchi/23912200

⁹ Citat per Yolanda I. Crespo D. en Escuchando la piedra: El arte y la vida de Isamu Noguchi

(2015), La Estrella de Panamá, web març de 2016,

laestrella.com.pa/opinion/columnistas/escuchando-piedra-arte-vida-isamu-noguchi/2391220

3.3.2. Referents tècnics

Barbara Hepworth (1903-1975)

Barbara Hepworth és una de les escultores angleses més importants del segle XX. Gran amiga d'Henry Moore i influenciada per ell, en la seua obra tracta l'abstracció en diferents materials per a l'escultura, el bronze, i la talla en pedra i fusta eren els seus materials predilectes. Com deia Hepworth: "Talla para mí es más interesante que el modelado, porque hay una variedad ilimitada de materiales entre los que inspirarse. Cada material exige un tratamiento particular..."¹⁰ Les seues reflexions sobre com tractar cada material i les diferents maneres d'entendre l'escultura parlen de la seua preferència de la talla sobre el modelatge, segons deia sobre la figura de l'escultor: "Él tiene la forma concreta de la piedra y la madera para la expresión de su idea y experiencia, y cuando la idea forma el material se encuentra a la vez. [...]"

Siempre he preferido la talla directa a modelado porque me gusta la resistencia del material duro y me siento más feliz trabajando de esa manera. La talla se adapta más a la expresión de la idea de acumulación de la experiencia y la arcilla a la actitud visual. Una idea para el tallado debe estar claramente formada antes de empezar y sostenida durante el largo proceso de trabajo"¹¹

Encara que la seua forma de treball era molt més manual que la que jo he utilitzat, de la seua obra extrac la manera en que relaciona l'idea en ment en la talla final de l'obra, el tractament que li dona al material durant la talla i la sensibilitat amb la que sostrau el material son punts de referencia que he utilitzar per a treballar de manera pacient i flexible a l'hora de treballar la pedra. Durant el procés de treball varies vegades e modificat l'idea inicial un poc per el que em suggeria el material. Les corbes i el mapa venien suggerits per la mateixa pedra.

Extrac que de les seues reflexions que: "La talla son masas interrelacionadas que transportan a una emoción. Una relación perfecta entre la mente y el color, la luz y el peso, que es la piedra, hecha por la mano que siente..."¹²

8. Barbara Hepworth "courved form", fusta de Guarea, part pintada, 1960

9. Hepworth en l'estudi del Palau de la Dansa amb la talla de fusta sense acabar "Hollow Form with White Interior". Fotografia de Val Wilmer. 1963.

¹⁰ Extracte de la declaració de Hepworth en "Contemporary English Sculptors", The Architectural Association Journal, Londres, vol. XLV, no. 518, Abril 1930, p. 384 (Traduït de l'anglès).

¹¹ Extracte de 'Barbara Hepworth – "The sculptor carves because he must", The Studio, Londres, vol. 104, Desembre 1932, p. 332 (Traduït de l'anglès).

¹² Extracte de la declaració de Hepworth "Unit 1: The Modern Movement in English Architecture, Painting and Sculpture", editat per Herbert Read, Londres, 1934, p. 19 (Traduït de l'anglès).

HENRY MOORE (1898-1986)

10. Henry Moore: "Four Piece Composition, Reclining Figure", alabastro, 175 x 457 x 203 mm, 1934.

11. Henry Moore: "Standing Figures", Litografía en paper, 381 x 470 mm, 1949-1951.

Henry Moore va ser un dels escultors anglesos més importants del segle XX i destaca per la seua escultura abstracta d'art públic de bronze i marbre. Segons reflexiona Àlvaro Martínez: "Uno de los aspectos más importantes de su obra: la recuperación del concepto de monumento escultórico dentro del espíritu de la vanguardia del siglo xx"¹³

En un principi, l'obra de Moore era en marbre tallat directament, on deixava les empremtes que deixaven les ferramentes en la mateixa pedra. En el meu cas, durant el procés de talla, la forma de tallar que utilitzava deixava unes trames molt atractives en l'escultura. Amb aquest acabat, l'observador pot valorar i comprendre de millor manera el treball realitzat i les eines utilitzades, però després de plantejar aquest acabat en l'obra i realitzar varies proves, el resultat no era clar, el missatge del mapa quedava dispers i perdia contrast el mar i la terra. Finalment l'idea va ser descartada i vaig optar per sacrificar la textura del tallat per a que el contrast mar-terra i el recorregut i noms del mapa destacaren més.

Mentre la carrera artística de Moore avançava, va anar canviant la talla en pedra per el modelatge que posteriorment fonia per la tècnica de la cera perduda en bronze. Durant tot el procés de creació que ell realitzava, destaca la fase en que esbossava l'obra. "Moore coloca una enorme importancia en el dibujo: incluso en años posteriores, cuando sus manos se vieron afectadas por la artritis, siempre encontraba tiempo para dibujar. La delineación fue fundamental para él, como es evidente en una litografía como *figuras de pie* (1949), en cuya representación clásica del interés del escultor abstracto en el dibujo técnico brilla a través."¹⁴ En el meu cas vaig realitzar un estudi del bloc de pedra primer, amb ell pretenia estudiar els relleus del bloc i després tenint en compte la seua forma dibuixar les formes que volia tallar. Aquest estudi em va ser molt útil durant la talla, i encara que l'escultura va variar des dels esbossos inicials, aquests dibuixos em van ajudar a crear-me una imatge mental del que volia realitzar. El dibuix recolzat per figures modelades a una escala reduïda em van permetre aclarir la idea que volia plasmar en la talla.

¹³ L.A. Graphic Artinfo(2007) ,Artinfo, web 15 de diciembre de 2015, www.blouinartinfo.com/news/story/268414/la-graphic (traduit de l'anglès)

¹⁴ MARTÍNEZ NOVILLO, Á. "Henry Moore y la escultura monumental del siglo xx", *Cuenta y Razón*, núm. 25 de diciembre de 1986.

VICENTE ORTÍ (1947)

Vicente Ortí, és professor en la U.P.V. i ha tutoritzat aquest projecte. La seua experiència en la talla i en el treball de la pedra ha sigut de gran ajuda durant tot el desenvolupament del mateix. La seua obra ha sigut inspiradora, m'ha inspirat sobre tot per la plasticitat que li dóna a les seues peces. Per exemple, l'escultura "Torso" (2000) que es troba en el campus de l'U.P.V. de Vicente Ortí em va donar una idea clara del que volia realitzar per dimensions i estètica.

Els seus consells m'han ajudat tant conceptualment com tècnicament. En l'àmbit més conceptual m'ha orientat a esclarir les idees inicials i encaminar-les a una idea clara i realitzable, però sobre tot m'ha ajudat amb els seus consells tècnics sobre el treball del material, les tècniques utilitzades, les dimensions i el pes de l'obra.

Primer la selecció de la peça inicial, com comprovar l'estat del bloc i les possibles ruptures que poguera tindre durant la talla i la manera de transportar-lo amb seguretat. Com col·locar-lo en una posició per a poder treballar la peça sense disposar d'un pont grua per a moure-la i la col·locació final en l'emplaçament. Vicente Ortí em va indicar aspectes que deuria de tindre en compte com per exemple com incideix la llum solar en l'obra o com assentar amb seguretat les peces en el parc.

En l'àmbit de la talla, l'aprenentatge durant la seua assignatura en la carrera va ser molt important. Durant l'assignatura vaig utilitzar diversos tipus de marbre i també diverses eines per a treballar, el que em va servir per esclarir un tipus de material i la tècnica de talla amb que em trobava més còmode, tenint en compte les eines que disposava.

Psicològicament, la seua actitud durant tot el projecte, sempre disposat a ajudar-me i animar-me, també ha sigut un punt on recolzar-me amb els problemes que tenia. La manera amb la que treballa m'ha servit per a aprendre a tractar els diversos materials.

12. Vicente Ortí: "Torso", 2000.

13. Vicente Ortí: Marbre rosa, 2010.

3.4. PROCÉS DE TREBALL

3.4.1. Presentació del projecte

El projecte va nèixer a principis de 2015 quan vaig contactar amb l'Ajuntament de Vilafranca i proposar-los la realització d'un monument a la figura de Marcelino Andrés.

La idea els va parèixer atractiva i van decidir que seria adequat instal·lar-la en el parc de Na Violant, el qual estaven millorant. Cap al mes d'abril els vaig presentar diverses propostes i entre les que van escollir. Durant l'agost els vaig presentar aquesta proposta més desenvolupada que els va agradar i van donar el vist i plau a la realització del projecte.

3.4.2. Selecció del material i pressupost

A principis de setembre, vaig començar a contactar amb diverses canteres de marbre i vaig fer varies visites per a seleccionar els blocs que trobés adequats per a l'obra. Degut a que les condicions atmosfèriques a Vilafranca durant l'hivern són extremes i no em permetien treballar a l'exterior, primer vaig seleccionar dues peces per a treballar-les en un lloc amb un clima més càlid durant l'hivern i així treballar l'últim bloc en Vilafranca quan el clima fora més adequat.

Les dues primeres peces eren de pedra calcària de la cantera Pedres Bernad de Borriol que vaig transportar a un indret a meitat camí entre Borriol i Vilafranca on les temperatures durant l'hivern em permeteren treballar-les. Vaig trobar adequats aquests blocs tant per les proporcions i el preu com per les pròpies característiques de la pedra, especialment perquè les dues peces tenien una cara on una veta natural de color rogenc ressaltava sobre el gris de la resta de la pedra. L'atractiu contrast de colors em va fer decantar-me per aquestes.

Per a la tercera peça de l'obra vaig decidir-me per utilitzar marbre travertí de la cantera Mármoles Llorens de Terol. Em va pressupostar un preu adequat per un bloc de les dimensions que desitjava i en el mes de març vaig anar a escollir el bloc i vaig poder treballar en Vilafranca on les temperatures eren més càlides.

14. Carrega dels blocs de pedra calcària en la cantera de Pedres Bernad en Borriol (15-10-2015).

15. Descàrrega dels blocs de pedra calcària en el lloc de treball situat a Les Useres (15-10-2015).

16. Descàrrega i col·locació vertical del bloc de marbre travertí en el lloc de treball en Vilafranca (29-4-2016).

17,18,19. Imatges del mètode de treball durant el procés de talla (15-12-2015).

20. Clot realitzat per a col·locar en vertical el bloc de pedra per a treballar-la (10-10-2015).

Vaig elegir aquest tipus de marbre per la personalitat i la riquesa de formes que te i perquè s'adequaven per a representar l'oceà Atlàntic en l'escultura central.

Amb l'Ajuntament vam acordar un pressupost de 6.000€ per la mà d'obra i que el mateix Ajuntament es faria càrrec del cost dels blocs de pedra, el transport i la col·locació. Cosa que es va aprovar per la Junta de Govern Local en sessió ordinària el 18 d'Abril de 2016.

3.4.3. Talla: evolució de l'obra i problemes

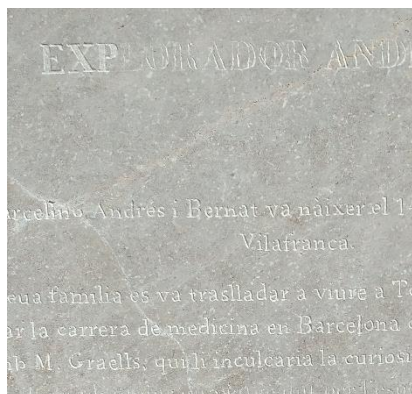
El procés de treball va començar a principis d'octubre amb el transport de les dues pedres calcàries al lloc de treball des de la cantera. En un primer moment, pel fet que la ploma del camió no tenia prou potència per a moure els blocs, vaig tindre que utilitzar una ploma de més tones per a la col·locació dels blocs. Degut a que no disposava de cap pont-grua, per a moure-les, vam tindre que deixar-les plantades en la seua posició final per a poder treballar totes les parts. Per a deixar-les plantades vaig realitzar un clot de les mides de la base de les pedres d'uns 40 cm de profunditat als que posteriorment vaig afegir uns 20 cm més de terra una vegada estava col·locada la pedra. El clot estava anivellat per a que la base plana del bloc quedara ben assentada.

A mitjans d'octubre vaig començar l'obra realitzant una projecció de nit del mapa del món per a dibuixar-lo en la pedra i durant les primeres setmanes de novembre vaig gravar-lo sense entrar amb detalls. Seguint els esbossos vaig anar traçant les línies en la pedra, però també seguint els volums de la peça mateixa, els esbossos preliminars van ser una idea general de l'obra però durant el procés de talla l'obra va sofrir diverses modificacions de majors o menors dimensions. En el cas de les dues pedres de Borriol, el procés de talla estava molt marcat per el dibuix del mapa del món i l'espai per a l'escriptura del darrere.

El treball de talla principal en aquestes dues peces va durar des de principis de novembre fins finals d'abril (més imatges en annex A).

Per a aplegar als diferents punts de l'escultura i poder treballar amb comoditat vaig utilitzar una bastida d'obra.

La manera emprada per a tallar va ser la de fer talls paral·lels en la zona que es volia rebaixar i després amb el martell i l'escarpre anar trencant les làmines. Per a realitzar les ones i diverses corbes es necessitaven

vàries capes de talls dels quals s'anava regulant la profunditat segons es desitjava. Per al tall i la posterior refinada final s'utilitzava un disc de diamant electrolitzat molt polyvalent que vaig utilitzar durant tot el procés.

Paral·lelament, a mitjans de març vaig escollir la peça definitiva de marbre travertí que la qual va ser transportada a finals d'abril i acte seguit vaig començar a treballar-la. En aquest cas una vegada col·locada a l'igual que les altres en posició vertical, vaig esbossar les línies en la pedra i vaig tindre molt en compte les característiques de la mateixa.

Al contrari que les altres dues anteriors, aquesta estava plena de cavitats i forats, per això vaig decidir utilitzar-los al meu favor i ressaltar-los en lloc d'eliminar-los ja que li proporcionaven caràcter a l'obra. El treball en aquesta peça va resultar molt més fàcil que amb les anteriors, no tant per la duresa del material que per contra del que pareix era similar a la pedra calcària ni per la forma que anava a donar-li, ja que en aquesta peça era en la que tenia més llibertat de moviment i en la que més quantitat de material vaig sostraure. El que va fer més fàcil la talla en aquest bloc va ser l'experiència obtinguda de les altres dues, el haver après una tècnica i una manera de treballar va facilitar molt el treball. En aquest cas el treball va durar des de finals d'abril fins a mitjans de juny.

En acabar la talla del bloc de travertí, vaig tornar a treballar amb les peces de pedra calcària, el que em quedava per realitzar en aquestes eren uns petits acabats en el mapa i la realització del text que està gravat en la part posterior.

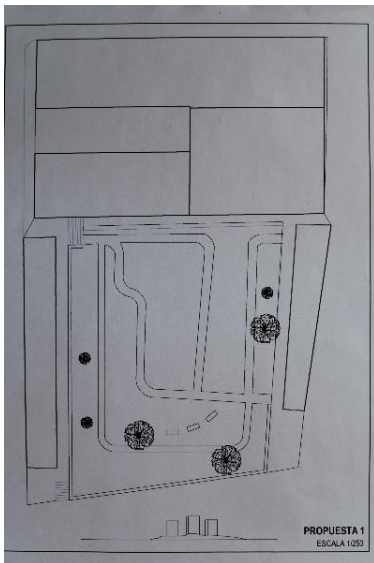
Per a la realització del text vaig barallar diverses variants de les quals vaig descartar la forma química per el desconeixement de la tècnica en profunditat, per les característiques del procés que comportaria (era una dificultat afegida el realitzar-lo amb l'escultura en vertical) i per el curt espai de temps que tenia per a possibles errors. I també vaig descartar gravar-lo amb una plantilla amb la qual amb raig d'arena es rebaixava la superfície de les lletres, degut a que no disposava de l'eina adequada. Així, finalment em vaig decidir per l'ús d'una "dremel" o ferramenta multiusos amb una broca diamantada per a gravar les lletres en la pedra. Vaig imprimir una fulla en format A0 el text que volia gravar i vaig marcar la posició de les lletres a la pedra, després poc a poc vaig fer cada lletra amb cura de la forma de la lletra. Finalment vaig realitzar dues passades de cera líquida per a exteriors per a que les lletres tingueren més contrast.

21. Bastida utilitzada durant la talla de les escultures (14-1-2016).

22. Detall del volums naturals en el bloc de marbre travertí (3-5-2016).

23. Plantilla de text utilitzada per a gravar les lletres en la pedra (11-7-2016).

24. Detall del text gravat (14-7-2016).

25. Mapa del món publicat per l'impressor i editor escocès Daniel Lizars en 1814.

26. Proposta de col·locació de l'obra de l'arquitecta Antonia Clerig.

27. Instal·lació de l'obra en el parc Na Violant sobre una base de formigó. (27-7-2016)

En el text vaig decidir utilitzar una tipografia similar a l'emprada en els mapes del segle XIX, en concret la "Bodoni MT", les lletres de la qual tenen formes similars, per exemple, les del mapa de Daniel Lizars de 1814.

Cap a mitjans de juliol vaig acabar de gravar el text i els dies 26 i 27 de juliol van ser transportats els blocs per a la instal·lació. Per al transport primer vaig embalar la pedra més gran del mapa però durant el transport l'embalatge no va ser gens efectiu i es va llevar tot, així que vaig decidir no embalar-les ja que degut a les dimensions de la peça l'embalatge sols podia fer una protecció mínima ja que durant la càrrega la peça tenia que estar agafada del seu propi pes així que l'embalatge sols dificultava el moviment.

Durant el procés de talla vaig utilitzar diferents eines mecàniques i també manuals (annex C).

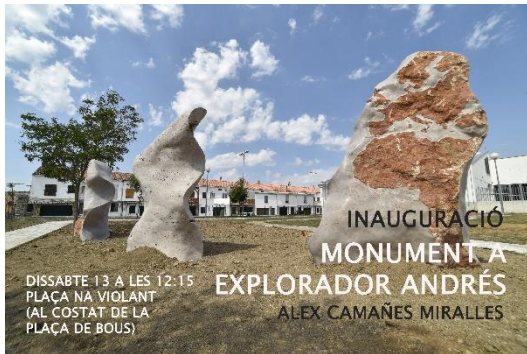
3.4.4. Instal·lació

Per a la instal·lació de les peces en la ubicació definitiva, vaig realitzar un estudi conjuntament amb l'arquitecta de l'Ajuntament, Antonia Clerig, del mode de fixar l'obra amb seguretat en el parc. El que vam decidir va ser l'enfonsar les escultures 50 cm sobre una base de formigó realitzada unes setmanes abans de la instal·lació. Posteriorment, una vegada col·locades les peces sobre la base plana, omplir de més formigó el clot.

També vam estudiar l'orientació més adequada per a la visibilitat tant del parc com des de l'avinguda principal i la incidència del sol sobre l'obra, pel que vam decidir instal·lar-les amb una petita curvatura en semicercle orientant el mapa cap a l'est.

Finalment per a la il·luminació nocturna vam utilitzar uns focus enfonsats en la terra il·luminant les dues parts de les peces.

La instal·lació es va realitzar dues setmanes abans de la inauguració i per a la qual es va necessitar un camió-grua que pogués alçar més de 5 tones que pesava la peça més gran. Degut a les vores esmolades de les escultures es van tallar les cordes de la grua pel que finalment vam tindre que utilitzar cadenes que van ratllar i trencar les parts més delicades. En dies posteriors vaig haver de reparar-les.

Una vegada instal·lades vaig adonar-me de que el text gravat en la peça de marbre travertí no es podia llegir bé degut a que la tonalitat més clara del material no donava prou contrast, per la qual cosa vaig decidir esborrar-lo i gravar el mateix text més gran i amb lletra majúscula ja que es tractava del text més institucional o més propi d'una placa.

3.4.5. Inauguració i repercussió en els mitjans

La inauguració es va realitzar el dia 13 d'agost de 2016 en la mateix lloc on està col·locada l'escultura a les 12:15 del matí, emmarcat en els actes d'inauguracions de les festes patronals de Vilafranca. En ella es va realitzar un senzill acte on l'alcaldia va llegir el text escrit en les escultures amb la història de Marcelino Andrés i després els dos vam dir unes paraules. En concret jo vaig parlar del naixement de la idea de l'obra, els objectius i les formes que tenen les peces.

A l'acte van acudir l'alcaldia, regidors de diferents àmbits, les regines de les festes, la banda de música la qual va tocar varies peces, televisió local i comarcal, família, amics i públic en general. En total, degueren assistir unes 200 persones. Cal destacar la menció en el discurs de l'alcaldia en la presentació de les festes el dia 12.

En quant a la repercussió en els mitjans, en premsa escrita digital vaig aparèixer diverses vegades a la web www.diadia.cat, primer amb una breu notícia durant la realització de l'obra i després per a promocionar l'acte de inauguració i finalment un reportatge extens que parla de l'obra. També va aparèixer la notícia de l'obra en altres webs comarcals i provincials.

28. Cartell que vaig realitzar per anunciar la inauguració en xarxes socials i que va servir per a la promoció en diaris electrònics.

29. L'alcaldia de Vilafranca Oscar Tena parlat durant la inauguració del monument. (13-8-2016)

30. Públic assistent a la inauguració. (13-8-2016)

En quant a la televisió, vaig aparèixer en TV Vilafranca i Nord TV on em van realitzar una entrevista durant el procés de treball i van poder veure com treballava i també altra entrevista amb motiu de la inauguració tant per a promocionar-la com l'acte. (Fotografies de la inauguració i repercussió en els mitjans de comunicació en annex B).

4. OBRA

En aquestes imatges es pot observar l'evolució des del bloc recien aplegat des de la cantera fins al resultat final de cadascuna de les tres escultures. Finalment es poden veure les imatges de l'obra ja instal·lada en el seu emplaçament tant amb llum natural com amb la il·luminació nocturna i detalls de les escultures.

Escultura de la part d'Europa i Africa, dimensions finals: 280 x 185 x 50 cm

31. Bloc sense treballar amb les primeres línies esbossades. (17-11-2015)

32. Primeres zones desbastades. (19-11-2015)

33. Treball utilitzant la bastida amb mapa mundi ja està avançat. (17-2-2016)

34. Perfilant les primeres ones per veure l'acabat i decidir si continuar en el procés. (18-2-2016)

35. Talla i definició de totes les ones laterals. (25-2-2016)

36. Talla del lateral dret de l'escultura. (25-2-2016)

37. Ones en l'escultura acabades i treball en el lateral dret . (14-4-2016)

38. Vista des del lateral dret on la talla està quasi acabada. (18-4-2016)

39. Vista de del lateral esquerre amb les ones acabades. (18-4-2016)

Escultura de la part d'Amèrica, mides finals de: 220 x 110 x 50 cm

40. Bloc sense treball abans de la projecció del mapa. (15-10-2015)

41. Començant a definir el mapa. (5-11-2015)

42. Treball en un lateral de la peça. (10-12-2015)

43. Talla de les formes en el lateral. (16-12-2015)

44. Peça abans del canvi en l'esbossat. (10-2-2016)

45. Canvi de la talla per a mostrar unes ones més definides. (23-2-2016)

46. Treball de les ones amb l'idea final. (2-3-2016)

47. Acabat de l'escultura, vista des del mapa. (18-4-2016)

48. Acabat de l'escultura, vista des de la part on va el text (lletres del text sense gravar). (18-4-2016)

Escultura de l'oceà Atlàntic, peça central del conjunt monumental.
Mides finals de: 250 x 140 x 50 cm

49. Bloc de marbre travertí amb les línies esbossades però sense treballar. (27-7-2016)

50. Talla de les corbes . (5-5-2016)

51. Treball del perfil, en la part frontal es veuen les barrinades de la cantera per a partir el bloc. (6-5-2016)

52. Vista de les ones des del front durant el treball. (17-5-2016)

53. Talla de la part frontal de la peça. (18-5-2016)

54. Començant a deixar l'is part de la superfície. (30-5-2016)

55. Vista de l'escultura amb la forma definida però sense allisar. (8-6-2016)

56. Vista des del lateral esquerre de l'escultura acabada. (21-6-2016)

57. Vista de l'escultura on es pot apreciar el relleu paregut al l'onatge del mar. (21-6-2016)

Vistes de detall del procés de talla d'una de les ones. En les imatges es pot observar la metodologia utilitzada per a la talla emprant la mola per a realitzar talls paral·lels i posteriorment trencar les làmines per desbastar la zona, després de seguir aquest procés varies vegades i una vegada desbastada la profunditat desitjada es deixava fina la superfície amb diferents gramatges. (Més fotografies del procés en annex A)

58,59,60,61. Evolució de l'ona de la part superior de l'escultura d'Europa i Àfrica. (12-4-2016)

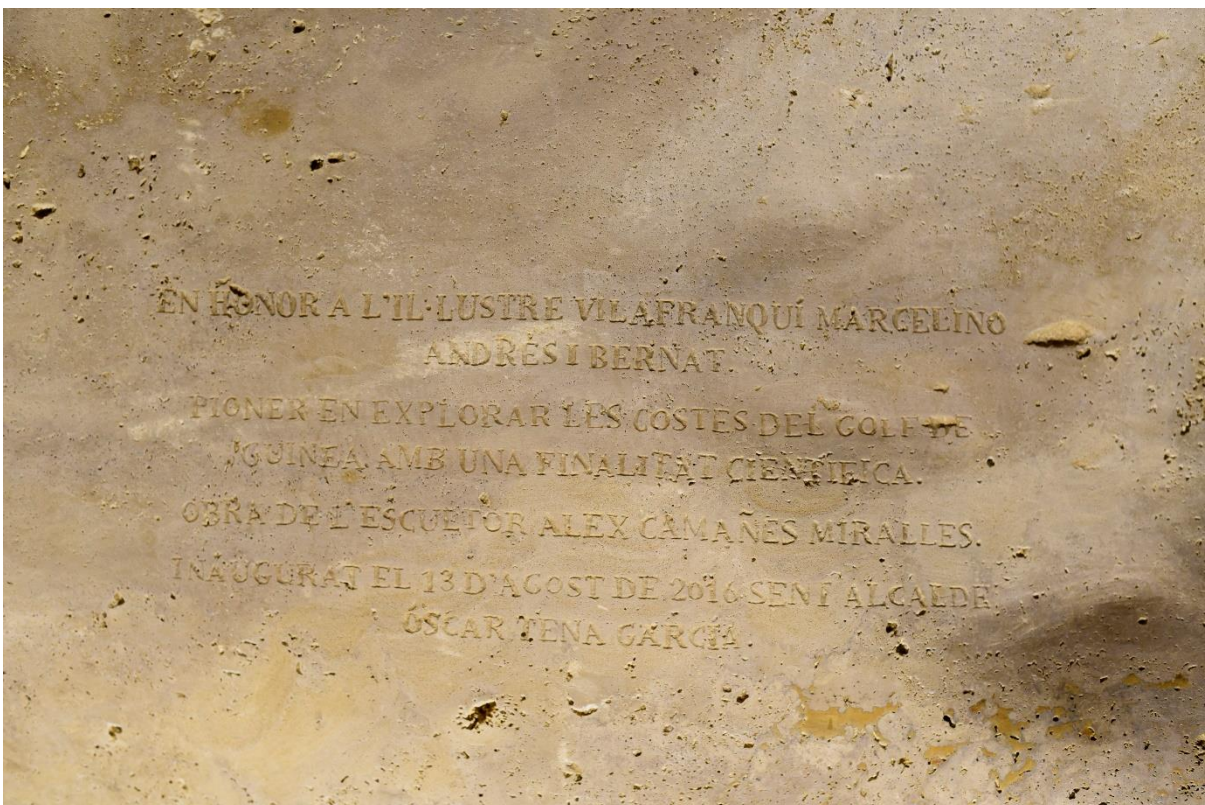
62. Vista frontal del monument des del camí del parc.

63. Vista del monument des de l'entrada del parc.

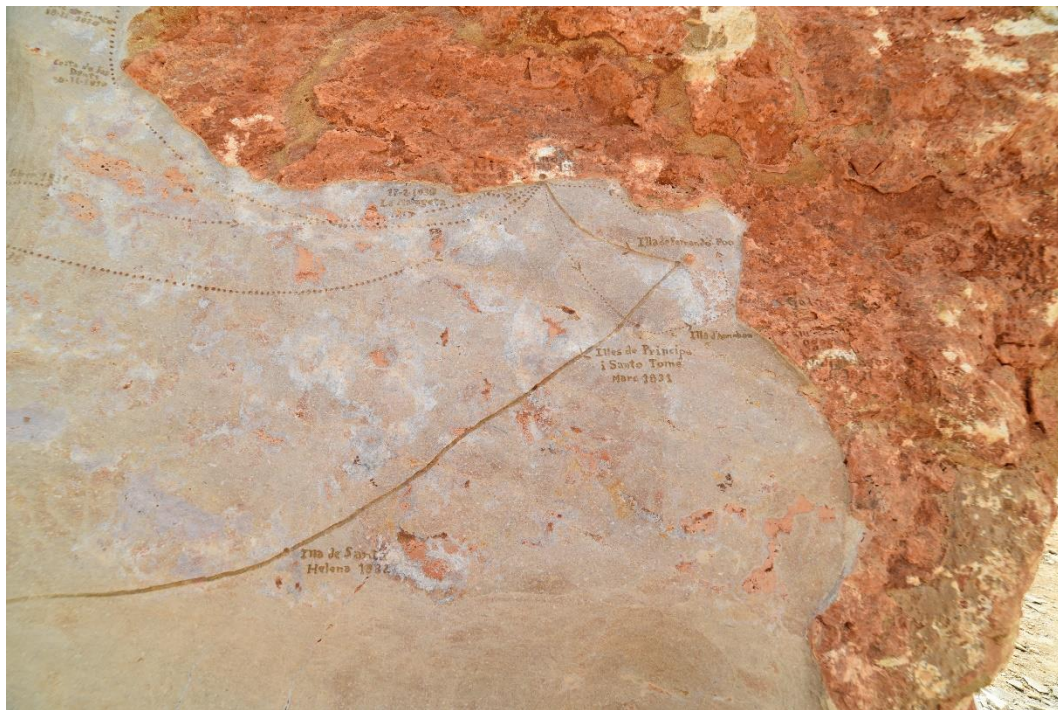
64. Vista de la part dels textos de les escultures.

65. Il·luminació nocturna, vista des de l'eixida del poble.

66. Vista nocturna del monument des de l'entrada al poble.

67. Text institucional gravat en la peça central.(Oceà Atlàntic)

68. Vista detall dels relleus que ressalta la il·luminació nocturna.

69. Mapa d'Espanya en el monument.

70. Detall de la zona on més temps va viatjar Marcelino Andrés.(golf de Guinea)

71. Relleus de les ones durant la il·luminació nocturna.

5. CONCLUSIONS

En conclusió, estic totalment satisfet amb el resultat del projecte, després de contrastar impressions amb el públic, els objectius de l'obra estan complits. La gent es sorprèn al descobrir la figura de Marcelino Andrés i segueix el mapa mundi. Pel que he pogut observar, els xiquets segueixen el recorregut i toquen les diferents textures de l'obra i la gent major gaudeix d'ella ja que es troba al costat del centre de salut. Durant l'estiu a diferents hores pots veure persones llegint i observant-la tant de dia com de nit. En quant a l'impacte visual, l'obra destaca a l'entrada del poble i amb gran impacte si més no la il·luminació nocturna que afaforeix els relleus de l'obra.

La metodologia seguida, penso, que ha sigut la correcta ja que l'obra ha estat presentada en el seu termini. Degut al desconeixement del treball d'obres d'aquestes dimensions, la meua preocupació principal era la de presentar el monument en el termini adequat per a la instal·lació i la inauguració en la data pactada. La suficient antelació del començament del projecte i una correcta distribució del temps per a cobrir possibles problemes han sigut determinants per acabar-ho a temps.

En quant a l'evolució personal, aquest projecte m'ha permès trencar el mur entre l'escultura de grans dimensions que tenia anteriorment. Des d'ara les mides no són una barrera per a mi, la qual cosa em dóna llibertat a l'hora de realitzar una obra. L'experiència extreta de la talla de les obres m'ha conferit una metodologia de treball i també un millor coneixement del material. Pel que fa a l'àmbit més administratiu també he experimentat una evolució a l'aprendre la manera com relacionar-se amb les administracions, presentar i realitzar projectes.

6. BIBLIOGRAFÍA

CHORNET ROIG, J. *Consideracions projectuals aplicades a l'aspecte escultòric d'un element orgànic específic. Balaenoptera physalus*. Tesi doctoral U.P.V., Facultat de Belles Arts de Sant Carles, Departament d'Escultura, 2008.

Disponible en: <https://riunet.upv.es/handle/10251/2282?show=full> [en línea].

CRESPO, Y. "Escuchando la piedra: El arte y la vida de Isamu Noguchi (2015)", *La Estrella de Panamá*, [Consulta març de 2016], Disponible en: laestrella.com.pa/opinion/columnistas/escuchando-piedra-arte-vida-isamu-noguchi/2391220, [en línea].

HEPWORTH B. "Contemporary English Sculptors", *The Architectural Association Journal*, Londres, vol.XLV, núm. 518, Abril 1930, p. 384 (traduït de l'anglès).

HEPWORTH B. "The sculptor carves because he must". *The Studio*, Londres, vol. 104, Desembre 1932, p. 332 (traduït de l'anglès).

HEPWORTH B. "Unit 1: The Modern Movement in English Architecture, Painting and Sculpture", Herbert Read, Londres, 1934, p. 19 (traduït de l'anglès).

HERAS ESTEBAN, H. DE LAS. *La memoria impuesta. Estudio y catálogo de los monumentos conmemorativos de Madrid (1939-1980)*, Ayuntamiento de Madrid, Madrid, 2003.

IBAÑEZ, R. *Arte cartográfico, arte con mapas (2015)*, Cuaderno de Cultura Científica, [Consulta 18 de desembre de 2015], Disponible en: www.culturacientifica.com/2015/11/04/arte-cartografico-arte-con-mapas/

MARTÍNEZ NOVILLO, A. "Henry Moore y la escultura monumental del siglo xx", *Cuenta y Razón*, núm. 25 de desembre de 1986.

McCAVE, L. "L. A. Graphic Artinfo 2007", [Consulta 15 de desembre de 2015], Disponible en: www.blouinartinfo.com/news/story/268414/la-graphic [en línia], (traduït de l'anglès)

MONFERRER, R. *L'Explorador Andrés (1807-1837)*, Centre d'Estudis del Maestrat, Benicarló, 2013.

REENA SAINI KALLAT. “Map Drawing 2010”, [Consulta 26 d’agost de 2015], Disponible en: www.reenakallat.com/map-drawing [en línia].

VIVAS ZIARRUSTA, I. *Entre la escultura y el mobiliario urbano: del monumento hacia la escultura y sus derivaciones como mobiliario en el espacio público urbano: el caso de Bilbao: regeneración urbana de la ciudad postindustrial*, Universidad del País Vasco, Bilbao, 2005.

7. INDEX D'IMATGES

1. Pàgina 8. Portada del llibre *Relación del viaje de Marcelino Andrés por las costas de África, Cuba e isla de Santa Elena (1830-1832)* per A. Barreiro.
2. Pàgina 10. REENA SAINI KALLAT: *Sin título*. cables i connexions elèctriques, 10 min bucle d'audio, 2011.
3. Pàgina 10. REENA SAINI KALLAT: *Sin título*. cables i connexions elèctriques, 10 min bucle d'audio, 2011.
4. Pàgina 11. NAUM GABO: "*Linear construction in space no.1*" (c.1942, versió de 1960) perspex i fil de nylon, 61.3 x 61.3 x 13 cm.
5. Pàgina 11. NAUM GABO: "*Spheric theme: translucent variation*" (c.1937, versió de 1951) perspex, diàmetre 57.3 cm.
6. Pàgina 12. ISAMU NOGUCHI "*Shiva pentagonal*", (1981), basalt.
7. Pàgina 12. ISAMU NOGUCHI "*Childhood*" (1970), granit, 29.5 x 38.7 x 33 cm
8. Pàgina 13. BARBARA HEPWORTH "*Courved form*", fusta guarea, part pintada, 1960
9. Pàgina 13. VAL WILMER, hepworthen en l'estudi del Palau de la Dansa amb la talla de fusta sense acabar "*Hollow form with white interior*". Fotografia de 1963.
10. Pàgina 14. HENRY MOORE: "*Four piece composition, reclining figure*", alabastre, 175 x 457 x 203 mm, 1934.
11. Pàgina 14. HENRY MOORE: "*Standing figures*", litografia en paper, 381 x 470 mm, 1949-1951.
12. Pàgina 15. VICENTE ORTÍ: "*Torso*", 2000.
13. Pàgina 15. VICENTE ORTÍ: marbre rosa, 2010.
14. Pàgina 16. IMATGES DEL PROJECTE: Càrrega dels blocs de pedra calcària en la cantera de pedres Bernad en Borriol (15-10-2015).
15. Pàgina 16. IMATGES DEL PROJECTE: Descàrrega dels blocs de pedra calcària en el lloc de treball situat en les Useres (15-10-2015).
16. Pàgina 16. IMATGES DEL PROJECTE: Descàrrega i col·locació vertical del bloc de marbre travertí en el lloc de treball en Vilafranca (29-4-2016).
17. Pàgina 17. IMATGES DEL PROJECTE: Imatges del mètode de treball durant el procés de talla (15-12-2015).

18. Pàgina 17. IMATGES DEL PROJECTE: Imatges del mètode de treball durant el procés de talla (15-12-2015).
19. Pàgina 17. IMATGES DEL PROJECTE: Imatges del mètode de treball durant el procés de talla (15-12-2015).
20. Pàgina 17. IMATGES DEL PROJECTE: Clot realitzat per a col·locar en vertical el bloc de pedra per a treballar-la (10-10-2015).
21. Pàgina 18. IMATGES DEL PROJECTE: Bastida utilitzada durant la talla de les escultures (14-1-2016).
22. Pàgina 18. IMATGES DEL PROJECTE: Detall del volums naturals en el bloc de marbre travertí (3-5-2016).
23. Pàgina 18. IMATGES DEL PROJECTE: Plantilla de text utilitzada per a gravar les lletres en la pedra (11-7-2016).
24. Pàgina 18. IMATGES DEL PROJECTE: Detall del text gravat (14-7-2016).
25. Pàgina 19. Mapa del món publicat per l'impressor i editor escocès Daniel Lizars en 1814.
26. Pàgina 19. Proposta de col·locació de l'obra de l'arquitecta Antonia Clerig.
27. Pàgina 19. IMATGES DEL PROJECTE: Instal·lació de l'obra en el parc sobre una base de formigó. (27-7-2016).
28. Pàgina 20. Cartell que vaig realitzar per anunciar la inauguració en xarxes socials i que va servir per a la promoció en diaris electrònics.
29. Pàgina 20. L'alcalde de Vilafranca Óscar Tena parlant durant la inauguració del monument. (13-8-2016).
30. Pàgina 20. Públic assistent a la inauguració. (13-8-2016).
31. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Bloc sense treballar amb les primeres línies esbossades. (17-11-2015).
32. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Primeres zones desbastades. (19-11-2015).
33. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Treball utilitzant la bastida. ~~El~~ El mapa mundi ja està avançat. (17-2-2016).
34. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Perfilant les primeres ones per veure l'acabat i decidir si continuar en el procés. (18-2-2016).
35. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Talla i definició de totes les ones laterals. (25-2-2016).
36. Pàgina 21. IMATGES DEL PROJECTE: Talla del lateral dret de l'escultura. (25-2-2016).
37. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Ones en l'escultura acabades i treball en el lateral dret. (14-4-2016)
38. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Vista des del lateral dret. ~~El~~ La talla està quasi acabada. (18-4-2016)

39. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Vista de del lateral esquerre amb les ones acabades. (18-4-2016)
40. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Bloc sense treballar abans de la projecció del mapa. (15-10-2015)
41. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Començant a definir el mapa. (5-11-2015)
42. Pàgina 22. IMATGES DEL PROJECTE: Treball en un lateral de la peça. (10-12-2015)
43. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Talla de les formes en el lateral. (16-12-2015)
44. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Peça abans del canvi en l'esbossat. (10-2-2016)
45. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Canvi de la talla per a mostrar unes ones més definides. (23-2-2016)
46. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Treball de les ones amb la idea final. (2-3-2016)
47. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Acabat de l'escultura, vista des del mapa. (18-4-2016)
48. Pàgina 23. IMATGES DEL PROJECTE: Acabat de l'escultura, vista des de la part on va el text (lletres del text sense gravar). (18-4-2016)
49. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Bloc de marbre travertí amb les línies esbossades però sense treballar. (27-7-2016)
50. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Talla de les corbes . (5-5-2016)
51. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Treball del perfil, en la part frontal es veuen les barrinades de la cantera per a partir el bloc. (6-5-2016)
52. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Vista de les ones des del front durant el treball. (17-5-2016)
53. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Talla de la part frontal de la peça. (18-5-2016)
54. Pàgina 24. IMATGES DEL PROJECTE: Començant a deixar llis part de la superfície. (30-5-2016)
55. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Vista de l'escultura amb la forma definida però sense allisar. (8-6-2016)
56. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Vista des del lateral esquerre de l'escultura acabada. (21-6-2016)
57. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Vista de l'escultura on es pot apreciar el relleu paregut a l'onatge del mar. (21-6-2016)
58. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Evolució de l'ona de la part superior de l'escultura d'Europa i Àfrica. (12-4-2016)
59. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Evolució de l'ona de la part superior de l'escultura d'Europa i Àfrica. (12-4-2016)

60. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Evolució de l'ona de la part superior de l'escultura d'Europa i Àfrica. (12-4-2016)
61. Pàgina 25. IMATGES DEL PROJECTE: Evolució de l'ona de la part superior de l'escultura d'Europa i Àfrica. (12-4-2016)
62. Pàgina 26. IMATGES DEL PROJECTE: Vista frontal del monument des dels accessos del parc.
63. PÀGINA 26. IMATGES DEL PROJECTE: Vista del monument des de l'entrada del parc.
64. Pàgina 27. IMATGES DEL PROJECTE: Vista de la part dels textos de les escultures.
65. Pàgina 27. IMATGES DEL PROJECTE: Il·luminació nocturna, vista durant l'eixida del poble.
66. Pàgina 28. IMATGES DEL PROJECTE: Vista nocturna del monument durant l'entrada al poble.
67. Pàgina 28. IMATGES DEL PROJECTE: Text institucional gravat en la peça central (Oceà Atlàntic)
68. Pàgina 29. IMATGES DEL PROJECTE: Vista detall dels relleus que ressalta la il·luminació nocturna.
69. Pàgina 29. IMATGES DEL PROJECTE: Mapa d'Espanya en el monument.
70. Pàgina 29. IMATGES DEL PROJECTE: Detall de la zona on més temps va viatjar Marcelino Andrés (golf de Guinea).
71. Pàgina 29. IMATGES DEL PROJECTE: Relleus de les ones durant la il·luminació nocturna.